

2. Логвина Е. В. Управление персоналом фирмы : курс лекций / Е. В. Логвина. – Симферополь : СОНАТ, 2007. – 84 с.
3. Василенко В. А. Ситуационный менеджмент : навч. посіб. / В. А. Василенко, В. И. Шостка. – К. : ЦУЛ, 2003. – 285 с.
4. Миронова Т. Л. Социально-экономическое развитие региона: диагностика и территориальное планирование : монография / Т. Л. Миронова. – Симферополь : Крымучпедгиз, 2008. – 460 с.
5. Девятко В. И. Кадры становятся конкурентным преимуществом / В. И. Девятко // Индустрия гостеприимства. – 2005. – № 4. – С. 14-15.
6. Нельсон Боб. 1001 способ признания и вознаграждения : полный справочник / Боб Нельсон, Дин Р. Спицер; [пер. с англ.]. – М. : ООО «И.Д. Вильямс», 2008. – 448 с.
7. Коробко В. И. Теория управления : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. «Гос. и муниципальное управление», «Менеджмент организации» / В. И. Коробко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 383 с.

Полуянова М.В.

УДК 333.32

ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ

Актуальність. Діяльність підприємств житлово-комунального господарства України має значний вплив на економічне та соціальне становище держави, оскільки до складу галузі відносяться такі підприємства, які забезпечують основні потреби життєдіяльності споживачів. Проведений раніше аналіз, результати якого викладені в [1], дозволив зробити висновки про те, що галузь потребує залучення значних інвестиційних ресурсів. Тому, актуальною є задача підвищення інвестиційної привабливості підприємств житлово-комунального господарства.

Разом з цим, країни Європи накопили багатий досвід експлуатації підприємств інфраструктури в ринкових умовах, вивчення якого може бути корисним для використання вітчизняними підприємствами. Впровадження деяких аспектів закордонного досвіду реформування галузі, наприклад концесійного механізму залучення інвестиційних ресурсів, може вплинути на підвищення інвестиційної привабливості підприємств житлово-комунального господарства нашої країни.

Аналіз публікацій. Проблемами реформування галузі вітчизняного ЖКГ займалися такі автори, як Бражнікова Л.Н.[2], Гура Н.О.[3], Полуянов В.П.[4]. Над питаннями інвестиційної привабливості підприємств працювали Амосов О.Ю.[5], Хобта В.М.[6] та ін. Вивченням закордонного досвіду реформування підприємств займалися Савенко А.Ю.[7], Тарасюк О.О. [8] та ін.

Мета роботи. Підвищення інвестиційної привабливості підприємств житлово-комунального господарства на основі можливостей використання закордонного досвіду реформування.

Виклад основного матеріалу. На даний час, стан галузі житлово-комунального господарства є незадовільним, тому підприємства потребують залучення додаткових інвестиційних ресурсів. Незадовільність стану вказаної галузі підтверджується наступними недоліками: неперервне зростання тарифів на комунальні послуги; зношеність основних фондів підприємств; примусове погашення заборгованості споживачів [8]; несприятливе інвестиційне середовище для вкладання коштів; відсутність достатньої мотивації до економії ресурсів, як у споживачів, так і у виробників послуг; монополізм підприємств галузі ЖКГ [9]; відсутність відповідальності органів державного управління за економічні результати діяльності постачальника послуг.

Фінансування галузі з боку держави дуже обмежене. Так, у 2007 році на розвиток підприємств галузі ЖКГ було виділено 6 млрд. грн. У 2008 році урядом України виділено 4 млрд. грн. на реконструкцію галузі ЖКГ. У 2010 році виділено 152 млн грн. на проведення заходів щодо енергозбереження, розвитку та реконструкції систем теплопостачання. Міністерство має намір залучити 50-60 млрд. грн для реформування галузі до 2015 року [10].

Галузь житлово-комунального господарства займає досить незначну частину у видатках уряду України за 2007 -2009 роки. Так, у 2009 році ця частина склала 2,4%, незначно вона відрізнялась і в 2007 – 2,6%, і в 2008 – 2,9%. Скорочення державних інвестицій у галузь житлово-комунального господарства дозволяє зробити висновок про необхідність залучення додаткових коштів з інших джерел фінансування. Ідея залучення приватного бізнесу в сфері економіки в даний час знаходить широкий розвиток і у світовій практиці. Україна лише на початку даної дороги, а тому вивчення світового досвіду з метою його можливої адаптації до нашої вітчизняної дійсності має величезне значення.

Процес реформування галузі ЖКГ пережили всі країни Західної Європи. На сьогодні, підприємства житлово-комунального господарства країн Європейського Союзу, у тому числі Німеччини, Франції, Великобританії, в змозі надати якісні комунальні послуги і при цьому залишатися фінансово-незалежними в тяжких умовах ринкової конкуренції.

Існуючі у Західній Європі моделі реорганізації житлово-комунальних підприємств дослідники поділяють на 3 основних види[9]:

1. Англійська, яка передбачає повну приватизацію об'єктів комунальної власності, тобто приватна форма власності;

ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ

2. Німецька, де всі підприємства стають акціонерними товариствами, а основний пакет акцій належить муніципалітетам;

3. Французька, що включає до себе муніципальну власність на об'єкти ЖКГ.

До 80-х років минулого сторіччя у Великобританії постачальники житлово-комунальних послуг були монополіями [11]. Ці підприємства належали уряду та діяли в захищеному та неконкурентному середовищі. Збільшення витрат часто компенсувалося за рахунок підвищення цін на послуги, що надаються. Після 80-х років відбулася приватизація компаній, що повністю змінила конкурентну середу, в якій вони діяли.

Галузь ЖКГ у Франції знаходиться у сфері повноважень комун. Комуни підпорядковані муніципальним радам, які, в свою чергу, вибираються на шість років загальним голосуванням населення [8]. Особливе місце у галузі житлово-комунального господарства Франції займає система теплостачання. У 60-х роках ХХ сторіччя було виявлено, що 50 % тепла втрачається через вікна, дахи та стіни. Одразу була прийнята програма утеплення житлового фонду, та переходу з системи централізованого на систему децентралізованого теплостачання [8].

У Східній Німеччині, період реформування галузі ЖКГ почався у 1989 році. До цього моменту, країна мала зношений житловий фонд, було відсутнє ресурсозбереження. На той час не проводилось розділення по видах послуг (вода, тепло та ін.), а також не спостерігалось введення приборів обліку. Ціни на житлово-комунальні послуги формувалися державою, при цьому субсидії були включені до вартості послуг. Розрахунок комунальних послуг відбувався переважно за нормативами споживання. Головною метою реформування галузі стало створення конкуренції у різних сферах господарства та будування системи ефективного муніципального самоврядування. Основні характеристики моделей реорганізації житлово-комунального господарства країн Західної Європи, отримані в результаті вивчення публікацій, були узагальнені та зведені у табл. 1.

Таблиця 1. Основні характеристики моделей реорганізації житлово-комунального господарства країн Європи.

Основні характеристики	Англійська модель	Німецька модель	Французька модель
Форма власності	Приватна власність.	Акціонерна форма власності, де основний пакет належить муніципалітетам.	Муніципальна форма власності. Передача підприємств у концесію приватному бізнесу.
Дії держави	Об'єднання сотні муніципальних підприємств до десяти регіональних державних компаній та подальша їх приватизація.	Відмова від надання соціальної допомоги населенню через комунальні підприємства. Субсидії надаються безпосередньо малозабезпеченим сім'ям.	Галузь ЖКГ знаходиться в сфері повноважень комун, які підпорядковані муніципальним радам.
Інвестиційна політика	Перед приватизацією списуються усі борги комунальних підприємств. Майно приводиться в працездатний стан за рахунок держави.	Кошти, що вивільнялися були направлені в якості інвестицій на модернізацію мереж та обладнання. Відбувається створення перших банків сприяння розвитку ЖКГ.	На основі договорів, підприємства передаються у концесію приватному бізнесу через тендери, які проводяться муніципалітетами.
Тарифна політика	Тариф формується підприємствами. Усі борги поточного року включаються у тариф наступного року, та відповідно розподіляються між усіма платниками країни.	Після реформи спостерігається можливий зріст вартості послуг. Забезпеченість споживачів приладами обліку.	В угодах прописується рівень тарифів за комунальні послуги та вкладання коштів у розвиток житлово-комунального господарства.
Соціальна політика держави та підприємств	У країні існує заборона на відключення послуг для побутових споживачів. Списки боржників опубліковуються в пресі та доступні громадськості.	Вибір постачальника послуг здійснюється на конкурсній основі. У підприємств виникла необхідність у наданні додаткових послуг. З'явився новий термін – multi-utility.	Муніципалітет несе відповідальність за об'єкти інфраструктури житлово-комунального господарства перед населенням.
Якість послуг, що надаються	Законодавчо закріплені вимоги щодо якості послуг, що надаються.	Введення на підприємствах клієнтської бази, задоволення запитів користувачів, запропонування різних схем оплати та додаткових послуг в залежності від потреб.	Повне утеплення житлового фонду, перехід з системи централізованого на систему децентралізованого теплостачання.

Як показує аналіз проведених даних, основні напрямки реформування галузі житлово-комунального господарства у країнах Європи лежать, в першу чергу, в створенні конкурентної середи. Головні напрямки полягають у наступному:

створення конкурентного середовища галузі для стимулювання зниження витрат постачальниками послуг;

розвиток різних форм концесій, договірних відношень, тендерних форм взаємодії для розширення інвестиційних джерел;

встановлення прозорих тарифів на конкурентній основі та основі приладів обліку для підвищення мотивації та економії ресурсів у споживачів;

грамотна політика у сфері погашення заборгованості населення перед постачальниками послуг для узгодження інтересів між постачальниками, споживачами послуг та органами влади.

З приклада основних Європейських моделей реорганізації житлово-комунального господарства виходить, що світова практика виробила різні інструменти державно-приватного партнерства, серед яких особливе місце належить концесійним формам співпраці.

Оцінкою з питань розвитку державно-приватного партнерства в світі займається заснована в 1964 році, як постійний міжурядовий орган, Конференція ООН з торгівлі і розвитку – ЮНКТАД, яка грає в системі ООН роль координаційного центру з проблем розвитку і суміжних питань торгівлі, фінансів, технологій, інвестицій і стійкого розвитку. Результати аналізу форм прямих іноземних інвестицій, виконані ЮНКТАД, приведені в табл. 2. Як випливає з приведених даних, найбільш поширеною формою прямих іноземних інвестицій для транспорту, водо- і енергопостачання в даний час в світі є концесія.

Отже, одним з варіантів залучення інвестиційних ресурсів, світова практика діяльності підприємств житлово-комунального господарства бачить у використанні договорів концесії.

Таблиця 2. Основні форми прямих іноземних інвестицій в інфраструктуру країн з перехідною економікою та економіку країн, що розвиваються, 1996-2006 [12, с. 4]:

Сектор	Форми прямих іноземних інвестицій в інфраструктуру (відсоток від кількості проектів)			
	Концесія	Приватизація	Будівництво	Контракти на управління та лізинг
Транспорт	86	7	1	6
Вода	70	5	0	25
Енергія	62	26	10	2
Телекомунікації	16	16	67	1
Всі галузі	62	16	16	6

Основними законодавчими актами, що регулюють відносини у сфері концесії в Україні, можна виділити наступні:

Закон України «Про концесії» від 16.07.1999 № 997-XIV; Закон України «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності» від 21.10.2010 № 2624-17; Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-17 та ін.

В Україні існує певна законодавча база, що регулює відносини у сфері надання об'єктів комунальної власності у концесію. Дуже розповсюджене використання договорів концесії і в країнах Західної Європи. Але, незважаючи на це, багато авторів виділяють певні недоліки цього виду державно-приватного партнерства.

Перш за все автори акцентують увагу на високому рівні фінансового, економічного та політичного ризиків. Відсутність значних пільг та компенсацій для концесіонерів [13], неефективність методів державного управління житлово-комунальним господарством, що базуються на адміністративному впливі й директивах [14] та ін. створюють основне підґрунтя для формування ризиків вкладання коштів.

Другою групою можна виділити відсутність нормативно закріплених концесійних схем та нормативно затвердженої системи оціночних процедур для вибору та реалізації концесійних інвестиційних проектів [15].

Одним із головних недоліків прийняття концесійного договору є зростання тарифів на комунальні послуги. Наприклад, в Угорщині тарифи на енергію, газ та інші види палива за 1991 – 2001 рр. підвищилися в 14 разів, у Польщі – в 18,5 раза [16]. Тому, у держави відсутні можливості гарантувати встановлення тарифів на рівні, що забезпечує окупність вкладень [13].

Важливим питанням здійснення концесії є узгодження інтересів та мотиваційних аспектів усіх учасників процесу. Авторі відзначають, що у концесіонерів відсутні мотиваційні фактори стосовно залучення інвестиційного капіталу [15], у підприємств ЖКГ - відсутні стимули до зменшення витрат ресурсів та їх ефективного використання [14].

Ще однією проблемою, яку виділяють багато авторів, є відсутність досвіду, необхідних навичок та рівня кваліфікації фахівців з питань управління інфраструктурними об'єктами інвестиційної діяльності та прогнозування тенденцій їх розвитку [13, 15].

Виявлення недоліків дозволило запропонувати основні напрямки вдосконалення концесійного законодавства в Україні. А саме:

- формування єдиної програми узгодження інтересів між всіма учасниками концесійного договору;
- встановлення нормативно закріплених концесійних схем та нормативно затвердженої системи оціночних процедур для вибору та реалізації концесійних інвестиційних проектів;
- формування практичних інструментів надання гарантій з боку держави щодо повернення інвестицій;
- розробка методики щодо складання державними органами влади інвестиційних договорів з тривалими термінами окупності інвестицій;
- узгодження взаємодії концесійного законодавства та тарифної політики, узгодження умов концесійних договорів щодо питання довгострокового встановлення тарифів;
- створення умов для підготовки фахівців з питань управління інфраструктурними об'єктами інвестиційної діяльності та прогнозування тенденцій їх розвитку.

Висновки. На даний час, в Україні існує важке економічне становище житлово-комунального господарства, відбувається скорочення державних інвестицій. Аналіз закордонного досвіду реформування галузі допоможе краще зрозуміти ситуацію, що склалася на ринку житлово-комунальних послуг. Головними напрямками використання закордонного досвіду для реформування галузі є створення конкурентного середовища; розвиток різних форм концесій; встановлення прозорих тарифів та ін.

ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ

Україна шукає шляхи залучення інвестиційних ресурсів за допомогою концесійних договорів, про що говорить досить значна законодавча база. Основними напрямками вдосконалення концесійного законодавства є: формування єдиної програми узгодження інтересів між всіма учасниками, встановлення нормативно закріплених концесійних схем, надання гарантій з боку держави, створення умов для підготовки фахівців та ін.

Для подолання кризи та залучення інвестиційних коштів у галузь житлово-комунального господарства, Україні необхідно використовувати позитивний досвід закордонного реформування галузі, у якому багато уваги приділено концесійному механізму залучення інвестиційних ресурсів. Усунення існуючих недоліків допоможе зробити концесійний механізм в Україні більш прозорим, привабливим для інвесторів та більш узгодженим серед усіх учасників даного процесу.

Джерела та література:

1. Полуянова М. В. Концепція управління інвестиційною привабливістю підприємств теплопостачання / М. В. Полуянова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2011. – № 4. – Т. 2. – С. 209-212.
2. Бражникова Л. Н. Услуги как категория товара в условиях рыночного преобразования ЖКХ / Л. Н. Бражникова // Экономические проблемы и перспективы стабилизации экономики Украины : сб. науч. тр. / редкол.: А. И. Землянкин (отв. ред.) и др.; НАН Украины, Ин-т экономики пром-ти. – Донецк, 2003. – С. 93-110.
3. Гура Н. О. Система формування тарифів на житлового-комунальні послуги / Н. О. Гура // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 69-77.
4. Полуянов В. П. Комплексна характеристика методів ціноутворення на житлово-комунальні послуги / В. П. Полуянов, А. Ю. Савенко // Схід. – 2009. – № 9. – С. 40-47.
5. Амосов О. Ю. Проблеми інвестиційної привабливості розвитку житлово-комунальної сфери / О. Ю. Амосов // Коммунальное хозяйство городов : науч.-техн. сб. – 2009. – № 87. – С. 3-9.
6. Хобта В. М. Управління інвестиціями : навч. посіб. / В. М. Хобта. – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. – 448 с.
7. Савенко А. Ю. Аспекти реформування житлово-комунального господарства згідно закордонного досвіду / А. Ю. Савченко // Торгівля та ринок : зб. наук. праць. – 2009. – № 28. – Т. 1. – С. 169-174.
8. Тарасюк Е. А. Зарубежный и отечественный опыт реформирования коммунального хозяйства : [Электронный ресурс] / Е. А. Тарасюк // Економічні науки. Серія : Регіональна економіка : зб. наук. праць. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_5/9.pdf
9. Воротинцев В. А. Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності підприємств житлово-комунального господарства : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / В. А. Воротинцев; МОН України, Приазовський держ. техн. ун-т. – Маріуполь, 2008. – 160 с.
10. Каменев М. Государство готовится уступить предприятия теплокоммуэнерго крупному капиталу / М. Каменев // Бізнес. – 2010. – № 30.
11. Друри К. Управленческий и производственный учет : учеб. / К. Друри; [пер. с англ.]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 1071 с.
12. Public monopolies, concessions, and competition law and policies : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unctad.org/en/docs/ciclpd2_en.pdf
13. Богдан И. Концессии в Украине: Формы и пути внедрения / И. Богдан // Экономика Украины. – 2011. – № 3. – С. 35-45.
14. Гайко С. Ю. Вдосконалення концесійного механізму стимулювання інвестиційної діяльності в сфері житлово-комунального господарства : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 : [Електронний ресурс] / С. Ю. Гайко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х., 2009. – 20 с. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2009/09geyjk.zip>
15. Гриценко Л. Л. Проблеми та тенденції розвитку концесійного інвестування в Україні : [Електронний ресурс] / Л. Л. Гриценко // Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка. – 2010. – № 1. – С. 153-162. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSU_ekon/2010_1_2/10gllkiu.pdf.
16. Лучкина Л. Жилищный сектор в постсоциалистических странах Европы / Л. Лучкина // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 3. – С. 89-95.